

Literaturaj perloj, 5-a parto
Sentoj kaj Fundamento de Edmond Privat
Claude Gacond, 247-a radioprelego, 1968.07.03 & 06

Cl.- Parolas gesinjoroj Claude kaj Andrée Gacond.

Ni daŭrigas nian legadon de tekstoj, kiujn ĉiu mezkulturita esperantisto devus koni. Ni pensas, ke tiujn literaturajn dokumentojn oni devus studi en esperanto-kursoj por progresantoj. Pri nia elekto oni povas diskuti. Pro tio ni atendas viajn rimarkojn kaj eĉ proponojn pri tekstoj, kiujn ni ne registris.

A.- Edmond Privat en sia libreto titolita *Esprimo de sentoj en Esperanto* priskribas lingvistikajn situaciojn laŭ esperanta optiko. Ni legos hodiaŭ erojn el ĉapito titolita *Sentoj kaj Fundamento*. Vi povos ĝui pri la simpleco de la stilo de Edmond Privat kaj povos mediti lian argumentadon.

Cl.- «Komparu momente Esperanton kaj vian nacian lingvon. Ambaŭ posedas lokigan skeleton aŭ gramatikan fundamenton. Sur tiu baza klavaro viaj sentoj ludas kvazaŭ fortepianon. Per pli-malpli fortaj tuŝoj aŭ tuŝetoj, iomaj devojiĝoj el pura logiko, trograndigoj aŭ kolorigoj, viaj impresoj aŭ emocioj komunikiĝas al viaj aŭdantoj samtempe kun la faktoj priparolataj. Ĝuste tio faras vivantan lingvon. Sen tio vi havus nur signalkodon aŭ algebran sistemon, sed ne homan lingvon.

A.- Sed observu tuj diferencon. La fundamento de via nacia lingvo estas malsimpla, malregula, ofte eĉ nelogika. La klavaro, sur kiu vi devas ludi kun fantazio de la sentoj, estas ja fiksa kiel en Esperanto, sed difektita kaj senorda kun multegaj signoj por montri simplajn ideojn, kiel **is** aŭ **os**, kaj nur unu signo por montri grave mal-samajn ideojn, kiel **ke**, **kiujn**, **ol**, kaj tiel plu.

Cl.- Sur tiu necerta bazo viaj sentoj ludas, kaj iliaj tuŝoj, devojigoj, trograndigoj kaj tiel plu aldonas novan elementon de malordo al jam ekzistanta malordo. La rezultato estas efektive ĥaoso, almenaŭ en la okuloj de la fremdulo, kiu ne povis pasigi tutan sian junaĝon, kiel vi mem, por funde koni la fundamentan klavaron.

A.- En Esperanto estas malsame, ĉar la fundamento estas klara, simpla kaj orda. Vi ne nur sufiĉe facile ekkonas kaj mastras la bazan klavaron de la fortepiano, sed vi ĉiam nete rekonas ĝin en ludado kun ĝiaj fiksjaj unuformaj signoj : **o**, **a**, **e**, **as**, **is**, **kio**, **tio**, **kiam**, **tiam** kaj tiel plu.

Cl.- Viaj sentoj ludas, tuŝas, saltas, trograndigas, kolorigas, devojigas, sed la klavaro ĉiam restas klara kaj orda, brilante sur la movantaj ondoj. Fakte la forteco mem de viaj parolaj fantaziaĵoj devenas ĝuste de tio, ke oni povas ĉiam konstati vian salton el la logiko kaj kvazaŭ mezuri sente la distancon inter viaj flankensaltoj kaj la rekta linio.

A.- En lingvo, kie jam la fundamenta linio terure zigzagas, imagu la cerbumadon por trovi ĝin !

Cl.- Estas granda eraro imagi, ke la riĉeco de naciaj lingvoj konsistas el la malsimpleco aŭ senordeco de ilia gramatika fundamento. Tute ne. Ĝi konsistas el la abundo de sinonimoj kaj ĝeneraligitaj bildoj, kio estas tute alia afero.

A.- Renverse, estas simila iluzio kredi, ke **nepre** la riĉiĝo de Esperanto je sinonimoj kaj bildoj igos ĝian Fundamenton baldaŭ tiom malsimpla kaj senorda kiel tiu de nacia lingvo. Kial ? Neniu fakto pravigas tian supraĵan konkludon. Ĉu **ega** ŝanĝis la fundamentan rolon de **eg** ? Tamen **granda** ricevis utilan sinonimon. [...]

Cl.- Kio devigas al plia lernado, tio estas la eksteraj pruntoj de novaj radikoj aŭ la internaj kristaligitaj bildoj. En Fundamento restas senŝanĝe **sam'**, **ide'**, **an'** kaj **o**, sed vi devas klarigi nun al la lernanto la specialan kaj sentoplenan sencon de **samideano**. Tio neniel estas rompo

Literaturaj perloj, 5-a parto
Sentoj kaj Fundamento de Edmond Privat
Claude Gacond, 247-a radioprelego, 1968.07.03 & 06

de la Fundamento, ĝi estas nur la vivo, la karno sur ostoj kaj la florado de bela korpo sur ĉiam solida skeleto.

A.- Kion oni povas konkludi el tiu aro de faktoj observitaj? Ke Esperanto vivas, kiel ĉiuj lingvoj uzataj parole, sed ke ĝi konservas sian fiksan Fundamenton, kiel ĉiuj lingvoj skribataj kaj presataj. Ĝian vivon kaj ĝian evoluon regas la samaj leĝoj kiel ĉe ceteraj lingvoj. Ni tamen notu unu gravan diferencon, tio estas la fakto, ke Esperanto tre malofte ludas rolon de ĉiutaga aŭ gepatra lingvo. Por la plimulto de l' anoj, ĝi restas helpa lingvo, uzata en esceptaj okazoj. Tio malrapidigas ĉiujn movojn en la lingvo, inkluzive la efikojn de la leĝo pri eluzo de esprimoj.

Cl.- Sed oni tamen ne povas kompari la uzon de Esperanto kun la uzo de fremdaj naciaj lingvoj. Tiu ĉi lasta estas tute ne natura kaj tute ne libera. La fremduloj sin esprimas ĝenerale kun ĝeno kaj embaraso, timante fari erarojn kaj iĝi ridindaj. Ni lasu flanke la esceptajn okazojn, kiam fremda lingvo fariĝas la ĉiutaga lingvo de enmigrinto.

A.- En Esperanto kontraŭe la homoj parolas multe pli libere kaj sentime. Ne havante antaŭ si **nenacianojn** por kontroli kaj moki, ĉiuj sentas sin egalaj kaj pli senĝenaj. Tial ili riskas esprimi sentojn kvazaŭ en gepatra lingvo kaj lasi la langon flui pli senkontrole, se ili kutimiĝis iom al uzo de la lingvo.

Cl.- Ili sentas sin mastroj de la ilo kaj ne la ilon mastro de ili. Pro tio Esperanto estas vivanta lingvo, dum la uzo de fremdaj lingvoj estas multe pli malproksima de la vivo kaj plej ofte peza, malnatura, **lernolibra** kaj tute ne spontana.

A.- Fine la uzo de la diversnaciaj parolantoj faras Esperanton, dume la uzo de la fremduloj ne faras nacian lingvon, sed nur difektas ĝin, kio estas ja fundamenta diferenco. Dum la homoj ĝenerale sentas sin nur gastoj aŭ sklavoj ĉe fremda lernita lingvo, ili sentas sin mastroj de la domo en Esperanto. Tio estas situacio multe pli proksima je ilia rilato al propra nacilingvo. [...]

Cl.- Necesas tamen ankoraŭ klarigi la vorton **mastroj**. Ankaŭ en gepatra nacilingvo la homoj ne estas mastroj de la Fundamento. Ili ne sentas kaj ne havas liberecon ŝanĝi la hereditan bazon, la skeleton de la lingvo. Ili eĉ ne pensus je sistema ŝanĝo de la verbaj finaĵoj aŭ de la parola signo por multnombro. Kiuj ŝanĝoj okazis tra jarcentoj, tiuj efektiviĝis en epokoj sen presado, sen unuigo centra, sen lernejoj kaj tiel plu. Nuntempe la lingvoj estas multe pli fiksjaj kaj unuecaj.

A.- En iuj esceptaj kazoj vi povas observi iompostioman forlason de malregulaj maloftaj formoj, sukceson de popolaj **eraroj**, kaŭzitaĵ de la natura emo por analogio. Sed neniu sentas sin libera kontraŭ la fundamento mem. Tia libereco ja kostas tro kare en sociaj rilatoj.

Cl.- Ne. Liberaj kaj mastroj sin sentas la homoj, ne kontraŭ la skeleto de sia nacilingvo, sed en la viva ludado de la sentoj sur tiu netuŝebla bazo. [...]

A.- Rilate al Esperanto la situacio estas ĝuste la sama. Dume, ĉe lernita eksterlanda lingvo [...] la parolantoj sentas nenie liberecon kaj ne povas esprimi facile siajn sentojn pro timo rompi la skeleton mem. Kiuj tamen kuraĝas, tiuj elbuŝigas apartan personan dialekton, eble ĉarman kaj amuzan, eble teruran kaj suferigan. [...] Oni ne rakontu pri libereco, kiam la homoj devas timi improvizan paroladon kaj ne povas eĉ skribe publikigi senĝene sian intelektan penson kaj ankoraŭ malpli sian vivan sentesprimadon. [...]

Cl.- Estas nedubeble, ke la plej forta antaŭjuĝo kontraŭ Esperanto venas de sincera kredo, ke ĝi posedas nur la fiksan **skeleton** kaj nenian eblecon de vivo kaj delikata esprimo de nuancoj.

Literaturaj perloj, 5-a parto
Sentoj kaj Fundamento de Edmond Privat
Claude Gacond, 247-a radioprelego, 1968.07.03 & 06

Se la intelektuloj tion kredantaj bonvolus fari la paŝon de nura antaŭjuĝo al objektiva scienca esplorado, tio estus granda gajno por la vero kaj sekve por la homaro. Nur sur la vero estas eble konstrui tion, kio daŭru. »

A.- Tiujn dirojn pri *Sentoj kaj Fundamento* verkitajn de Edmond Privat vi povas relegi en *Esprimo de sentoj en Esperanto*.

Cl.- Vi aŭdis prelegon el Svislando. Parolis Claude kaj Andrée Gacond. Ĝis reaŭdo !

-oOo-